

literature (str. 216–229) ter povzetka v angleškem in slovenskem jeziku (str. 231–234).

Monografija Karin Almasy je pomemben prispevek k poznavanju slovenske politične in kulturne zgodovine in jo toplo priporočam v branje. Seveda pa bi nas vse zelo razveselil tudi slovenski prevod dela, ki bi tako postalo dostopno še laični javnosti, ki jo tematika zanima, a žal ne govori nemško. Jezik monografije je namreč znanstven, a vseeno slikovit in tekoč ter zato primeren za prav vsakega bralca, ki bi rad izvedel več o slovenski kulturni zgodovini 19. stoletja.

Tanja Žigon

Trevor Shaw in Alenka Čuk: Slovenski kras in jame v preteklosti. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2015, 464 strani.

Knjiga z naslovom *Slovenski kras in jame v preteklosti* je novo skupno delo Trevorja Shawa in Alenke Čuk, ki sta ga iz angleškega izvirnika *Slovene Karst and Caves in the Past* (2015) prevedli Marjana Karer in Polonca Mesec, odlomek iz Martelove knjige v 16. poglavju pa je iz francoščine prevedla Suzana Koncut. Oba avtorja sta v Sloveniji že znana kot samostojna raziskovalca preteklosti krasa, večkrat pa sta sodelovala tudi skupaj; tako sta leta 2002 izdala knjigo *Royal and other Noble Visitors to Postojnska jama 1819–1945*, leta 2012 pa delo *Slovene Caves & Karst pictured 1545–1914*.

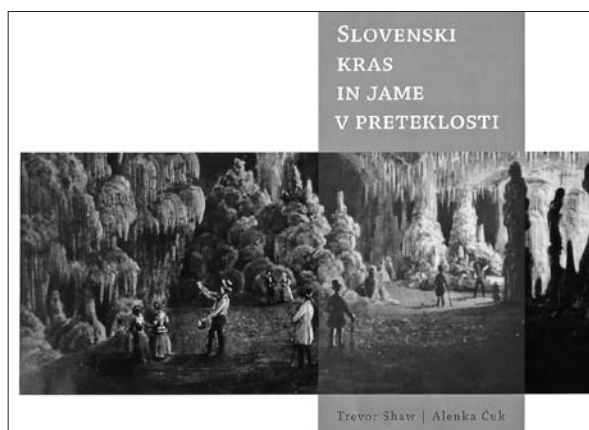
Apnenec se pod vplivom deževnice, površinskih in podzemnih voda raztaplja in tako obenem tvori slikovite kraške pojave marsikje na svetu. Ti pojavi so dobili ime po slovenski pokrajini Kras, kjer se je njihovo preučevanje in raziskovanje najprej začelo. Kraški pojavi, torej jame, vrtače, uvale, kraška polja, naravni mostovi in brezna so že v preteklosti pritegnili kar nekaj popotnikov, trgovcev, obiskovalcev,

umetnikov in znanstvenikov. In prav ljudje, ki so v preteklosti s svojimi opažanji, izkušnjami, doživetji in ilustracijami (kasneje fotografijami) na območju med Pivko in Cerknjskim jezerom in na območju planote Kras raziskovali jame in življenje okrog njih in v njih, so v ospredju pričujoče knjige. V delu tako najdemo gradivo prvih obiskovalcev vse od njihovih dnevnishkih zapisov o obiskih jam, gostišč na poti, vpisov v jamskih knjigah, zemljevidov, vtisov, pisem, zgodb, anekdot, opazk o pokrajini, pa vse do težav, s katerimi so se pri raziskovanju srečevali. Že kartografi v 16. in 17. stoletju so se na primer ubadali z vprašanjem, kako bi na zemljevidu omenjenega območja prikazali reke, ki delno tečejo pod površjem, saj pogosto niso niti vedeli, v katero smer tečejo.

Knjiga kot nekakšen družbenozgodovinski oris prikazuje preteklo dogajanje in opisuje odnos in mišljenje ljudi o krasu, živih bitjih v jamah in kraških pojavih od 16. pa vse do dvajsetih let 20. stoletja. Tako v osmem poglavju prvega dela knjige najdemo podatek, da so človeško ribico prodajali celo na ribjem trgu v Trstu in jo uporabljali za hrano, objavljeno pa je tudi navodilo iz *Vodnika*, ki so ga tiskali med letoma 1837 in 1881, kako ravnati z živo človeško ribico, če jo kdo kupi v gostišču v Postojni. Ta edina v jamah živeča dvoživka je pritegnila pozornost tudi Charlesa Darwina, ki jo je omenil v delu *O nastanku vrst* leta 1859. Zanimivo je tudi naslednje poglavje o kapnikih iz slovenskih jam, namenjenih prodaji, preučevanju in javnemu predstavljanju. Avtorja navajata, da so sredi 19. stoletja kapnike iz Postojnske jame zakonito prodajali po ceni, ki jo je določila uprava. Kapnike so nabirali v stranskih rovih jam, marsikateri je končal tudi kot darilo pomembnemu gostu za spomin na obisk jame. Pošiljali so jih tudi na razstave, v muzeje in šole. Še danes jih najdemo v muzejih v Londonu, na Poljskem in v Avstriji. Del promocije je bilo tudi postavljanje stalagmitov v javne parke in na železniške postaje po vsej Evropi. S tem so želeli, da bi taka promocijska sporočila dosegla najširši krog ljudi. Gotovo nekaj, kar v današnjem času velja za nepredstavljivo in kaznivo.

V knjigi so predstavljeni tudi tehnični podatki, na primer o razsvetljavi v jamah, prvih fotografijah, gradnji železnice v Postojnski jami. V 15. poglavju drugega dela, sicer posvečenega Cerknjskemu jezeru in Rakovemu Škocjanu, tako najdemo opis in načrte za postavitev t. i. Putickovih »štirn« iz leta 1889, ki še danes stojijo na požiralnikih Pod stenami na Planinskem polju.

Tretji del knjige je popolnoma posvečen Postojnski jami, ki je najdaljša turistična jama v Sloveniji in ima najdaljšo zgodovino. Kot navajata avtorja, je prvi ohranjeni dokaz o obiskovalcih jame iz leta 1323, prvi pa jo je opisal Janez Vajkard Valvasor, ki si jo je ogledal leta 1679. Obstaja tudi zapis Josepha Antona Nagla o obisku jame iz leta 1748. Ta je v vzhodnem rovu jame opazil staro kamnito steno, ki jo je bilo

mogoče zapreti in je služila okoliškim prebivalcem, ki so se s svojim imetjem v jami skrivali pred Turki. Naglu so z odkritji v jami sledili še Balthazar Haquet, jamski uslužbenec Luka Čeč (leta 1818 je odkril obsežen del jame), Adolf Schmidl, člani prvega slovenskega jamarskega društva Anthron, Édouardo Alfred Martel, ki je sodeloval s člani prej omenjenega jamarskega društva, pa tudi Alojz Kraigher, Franz Kraus, Viljem Putick, Maks Šeber in Ivan Andrej Perko. Med obiskovalci Postojnske jame je gotovo pomemben Anglež Thomas Cook, znan po tem, da je razvil organizirane skupinske turistične izlete v Evropo, Egipt, Ameriko in okoli sveta. Med znamenitostmi, ki so si jih ogledali njegovi popotniki, je spadala tudi Postojnska jama. Prve organizirane skupine je vanjo pripeljal leta 1868. V tem delu knjige najdemo tudi odgovor na vprašanje, kako so popotniki in raziskovalci sploh izvedeli za Postojnsko jamo in ostale kraške pojave v njeni okolici. Vemo namreč, da zapisov in dnevnikov popotnikov ni bralo veliko ljudi pa tudi različne študije območja so bile v tujih jezikih. V začetku raziskovanja in obiskovanja so kraški pojavi gotovo pritegnili s svojo posebnostjo, saj niso bili podobni ničemur, kar je bilo večini ljudi znanega. Poleg tega je glavna pot iz srednje Evrope proti Jadranskem morju potekala prav po zahodni Sloveniji, torej območju kraških pojavov. Kasneje je Postojnska jama zaslovela tudi zaradi poljudnih knjig, ki so bile namenjene užitku oziroma širjenju obzorja bralcev (ki se niso posebno zanimali za preučevanje jam); z opisom jamskih nenavadnosti in čudes so v ljudeh podžigale radovednost in zanimanje. Pri obisku jam so imeli pomembno vlogo tudi vodiči, ki so pred uvedbo električne razsvetljave skrbeli za razsvetljavo, obenem pa vodili obiskovalce po jami in jih opozarjali na znamenitosti. Uradne programe in cenike so imeli samo v večjih jamah, v drugih pa so se obiskovalci z vodičem za ceno in osvetljavo pogajali. Vodiče je bilo mogoče najeti ob kateri koli uri podnevi in ponoči. V Postojnski jami so vodiči na Grottenfestu, jamskem prazniku oziroma plesu, ki so ga prirejali od odprtja jame za javnost leta 1819 do konca 19. stoletja, razsvetljevali posamezne dele jame, kar pomeni, da so tudi skrbeli, da obiskovalci niso povzročali škode.

Postojnska jama je posebna tudi v tem, da je bil v njej, globoko pod zemljo, poštni urad. Postavili so ga leta 1899 (drugega leta 1927), kjer so prodajali znamke in razglednice, te pa so od tod tudi odpošiljali. Urad je deloval do približno leta 1945.

V četrtem razdelku knjige z naslovom *Škocjanske jame, Vilenica* najdemo zanimivo poglavje, posvečeno Nemki Poldi Fuhrich, verjetno prvi ženski na svetu, ki se je udeležila težkega in pogosto pionirskega raziskovanja številnih jam. To je počela v času, ko ženske navadno niso sodelovale pri tovrstnih podvigih. Pri nas je v letih 1921 in 1922 raziskovala v najglobljih odsekih težko dostopne vodne jame v Škocjanskih jamah. Umrla je stara le 28 let med raziskovanjem avstrijske jame Lurgrotte. Na eni izmed njenih osmrtnic je pisalo, da je bila prva mednarodno znana raziskovalka jam.

V peti del knjige sta avtorja umestila nekatere druge jame. Omenjeni so raziskovalci Planinske jame, Jame pod Predjamskim gradom, Svete jame nad Socerbom, Križne jame (ob vznožju severozahodnega pobočja Križne gore med Ložem in Cerknico), Divaške jame in jame Dimnice (severno od vasi Markovščina ob glavni cesti od Trsta do Reke).

V knjigi je besedilu dodanih več kot 500 barvnih fotografij pokrajin, zemljevidov, strani iz dnevnikov, knjig obiskovalcev, načrtov, naslovnice knjig, portretov raziskovalcev, delov pisem, voznihih redov, razglednic, živali, poročil, cenikov, računov, risb, letakov, plakatov, litografij, vabil, žigov, ki sta jih avtorja pridobila iz mnogih muzejev in knjižnic po Evropi. Tako lahko bralec pridobi še dodatne zgodovinske informacije (oblačila takratnega časa, orodja, pripomočki, ki so jih takrat uporabljali, podobe jamskih vhodov, poslopja, ki jih danes več ni), obenem pa te fotografije zaokrožijo in še dodatno razložijo besedilo.

Knjiga je izredno delo in zanimiva za vse, ki jih zanimata zgodovina in geografija kraškega območja. Prevedena v slovenščino bo gotovo dosegla tudi del Slovencev, ki do sedaj zaradi nepoznavanja tujih jezikov niso mogli spoznati zgodovine opisane, s kraškimi pojavi prepletenegega območja.

Meta Turk